

Takis Würger

Noah
Het verhaal van een overlevende

Vertaald uit het Duits door Goverdien Hauth-Grubben

SIGNATUUR

2021

Op een grijze herfstdag in 1942 ging in het Belgische stadje Moeskroen een jongen een café binnen. Hij was op de vlucht. Hij had twee vrienden bij zich. Hij zweette niet, zijn hart klopte niet sneller dan anders. In zijn jaszak had hij een vals identiteitsbewijs. Hij was hier al vaak geweest, en nog nooit had iemand hem ontmaskerd. Hij ging aan een massief houten tafeltje zitten en wachtte op de smokkelaar.

Het café was goedbezocht, mannen dronken bier. Ze keken naar hem, zagen dat hij niet van hier was en keken weer weg.

Moeskroen lag vlak bij de grens met Frankrijk, een stadje waar de huizen laag waren en rode dakpannen hadden. Er kwamen hier veel vreemdelingen langs die iets dronken en weer door de gekasseide straten verdwenen.

De jongen bestelde een bier, hoewel hij niet van bier hield. Zijn leeftijd was het enige waarin hij verschilde van de mannen in het café, hij was zeventien. Zijn haar was donkerblond, zijn neus recht. Als hij wilde, sprak hij Frans met een Waals accent. Zijn ogen waren groen.

In het paspoort in zijn jaszak stond dat hij Josef Pels heette. Dat was niet zijn echte naam. Zijn naam was Nor-

bert Klieger, roepnaam Noah. In zijn echte pas hadden de beambten met rode inkt het woord JUIF gestempeld.

Toen de Duitsers in mei 1940 België bezetten, had Noahs vader zich aangesloten bij de Witte Brigade, het Belgisch verzet. In Antwerpen vond hij een gemeentebtenaar die in het stadhuis voedselbonnen ontvreemde. De Belgische Joden leden honger. Noahs vader wilde helpen en daar had hij zijn zoon bij nodig.

Noah groeide op als kind van zionisten. Zijn ouders verlangden naar een Joodse staat in Palestina. Ze waren er trots op Joods te zijn. Zo werd Noah opgevoed, zo dacht hij ook.

Noah was iets kleiner dan de andere kinderen van zijn leeftijd. Hij hield van voetballen, en toen het gezin nog in Straatsburg woonde, had hij vaak op het plein voor de kathedraal gespeeld. Hij vocht dikwijls, zijn specialiteit waren kopstoten. Hij was gespierd en vlug, haalde samen met zijn oudere broer kattenkwaad uit, vereerde zijn moeder, bewonderde zijn vader, zwom de vijftig meter vrije slag sneller dan al zijn medeleerlingen, stond 's nachts op om op de radio live naar de wedstrijdverslagen van de Joodse bokskampioen Young Perez te luisteren, was supporter van de Belgische basketbalploeg Semailles, hield van meisjes, en de meisjes hielden van hem en zijn ogen – het ene had een heel kleine pupil, het andere een grote.

Toen Noah als vijfjarige voor het eerst naar school ging, stelden zijn onderwijzers vast wat zijn ouders al hadden vermoed, en wel dat zijn hersens op een eigen, bijzondere manier functioneerden.

Als de juffrouw tegen hem zei wat één plus drie was, wist Noah daarna wat één plus drie was, hoewel wiskunde hem niet interesseerde. Toen de juffrouw met krijt de letters van het alfabet op het bord schreef, keek Noah toe. Hij onthield de vormen en hun betekenis en kende het alfabet. De juffrouw sprak met Noahs ouders en liet hem voortijdig overgaan naar de tweede klas, spoedig daarna in plaats van naar de vierde naar de vijfde, en later sloeg hij nog de negende klas over. Noah had een gave. Hij vergat nooit.

Toen zijn vader de gestolen voedselbonnen wilde verdelen en de lijst met namen kreeg, wist hij dat het levensgevaarlijk was als iemand werd betrapt met honderd voedselbonnen en een lijst met Joodse namen. Iemand moest de lijst uit het hoofd leren. Noah was dertien jaar.

Zijn moeder tornde de gele ster van Noahs jas af. Noah verliet de woning in de Brusselse wijk Sint-Joosten-Node en ging van het ene vanbuiten geleerde adres naar het andere en deelde de voedselbonnen uit. Met zijn valse identiteitsbewijs op naam van Josef Pels kwam hij in controles van de Gestapo terecht, maar het liep goed af. Zo nu en dan bezocht hij een Joodse Egyptenaar, Moise, die een platenspeler had, en samen luisterden ze naar opera's, terwijl de Duitsers in de stad de huizen afgingen en jacht maakten op Joden. Eén keer, toen Noah en de Egyptenaar naar Enrico Caruso in *Il trovatore* aan het luisteren waren, stopten buiten de auto's van de Gestapo. Noah klom via het raam het dak op, keek niet om en ging ervandoor over de gevels van Brussel.

Af en toe kwam hij met een aantal Joodse vrienden bijeen. Hij was de jongste van dat groepje. Zijn vrienden en hij trokken padvindersoniformen aan en liepen door de bossen buiten Brussel. De Duitse politieagenten kwamen hun tegemoet en zeiden: 'Ah, de padvindders. Heil Hitler.'

Als de vrienden zeker wisten dat niemand hen hoorde, zongen ze het Hatikwa, een lied in een taal die ze nauwelijks verstonden, een oud vrijheidslied. De vertaling begint als volgt:

Zolang in het hart nog een Joodse ziel woont en naar het oosten, voorwaarts, een oog naar Zion kijkt, zolang is onze hoop niet verloren, de oeroude hoop terug te keren naar het land van onze vaders, naar de stad waar David zijn kamp heeft opgeslagen.

De Joodse padvindders en Noah besloten om hun ouders in het verzet te helpen. Ze wilden Joodse kinderen het land uit smokkelen en naar Zwitserland brengen. Mauricette, de kleine Maurice, was hun aanvoerder. Noahs vader en zijn vrienden zorgden voor valse papieren en vonden Franse smokkelaars. Mauricette ging naar Noah en zei: 'We hebben nog iemand nodig die alle dialecten spreekt, die eruitziet als een ariër en die brutaal genoeg is om de kinderen tot aan de grens te brengen.'

Noah nam elke maandag en donderdag de trein van Brussel naar Moeskroen en ging vervolgens in het café zitten, waar hij de kinderen overdroeg aan de smokkelaars. Tijdens de treinritten ging hij bij het raampje staan en stak zijn hoofd naar buiten omdat hij anders misselijk werd van het geschommel van de wagon.

Na een jaar vonden Mauricette en Noah geen Joodse kinderen meer die ze konden smokkelen. Ze besloten zelf te vertrekken. Mauricette en zijn vriendin vluchtten op een maandag. Ze namen afscheid met de woorden 'We zien je in Zwitserland'.

Op donderdag zat Noah met zijn valse paspoort in het café in Moeskroen aan het massief houten tafeltje en bestelde zijn bier.

De deur ging open.

Er kwamen drie mannen binnen. Ze droegen de zwarte jassen van de Gestapo. Een van hen zei in het Frans met een Duits accent: 'Papieren.'

Noah nam een slokje van zijn bier. Hij dacht dat hem niets kon overkomen. Hij had altijd weten te ontsnappen. Hij kende geen angst. Hij wist dat mensen dat wel eens zeiden zonder het te menen, maar Noah zei het nooit, hij praatte daar niet over, hij kende gewoon geen angst. Dat was zijn tweede gave.

Hij wisselde twee zinnen over voetbal met een van de Belgen aan het tafeltje naast hem en praatte met zijn twee vrienden over een of andere onbenulligheid. Hij gaf de Duitsers zijn papieren. Een agent keek in de pas van Josef Pels en knikte. De Duitsers liepen weer naar de uitgang.

Een van de mannen zei, met de deurknop al in zijn hand: 'Ze moeten hier toch zijn. Dat hebben ze ons toch gezegd.'

Noah was in Straatsburg geboren, in de Elzas, hij verstond Duits. Hij hoorde die zin en wist dat ze verraden waren.

De politieagent keek het café rond, van Belg naar

Belg. Zijn blik bleef hangen bij Noah. De politieagent kwam naar hem toe en bleef voor hem staan. ‘Meekomen naar het toilet,’ zei hij in het Duits.

‘Naar het toilet?’

‘Ik wil kijken of je een Jood bent.’

De twee andere Duitsers kwamen naast hun kameraad staan. Noah keek naar zijn bier. Hij haalde een keer diep adem, keek de politieagent recht aan en stond op.

‘Dat is niet nodig,’ zei hij in het Duits, een kleine jongeman, nauwelijks groter dan één meter zestig. ‘Ik ben Jood,’ zei Noah, ‘en jij bent een smerige Duitser.’

De politieagenten waren zo verrast dat ze daar alleen maar wat stonden.

‘Je loopt een gek achterna. Jullie kunnen de oorlog niet winnen, jullie...’ zei Noah, en toen werd hij geraakt door een vuist. Noah proefde bloed.

De politieagenten sleurden hem en zijn twee vrienden een auto in. Ze reden naar Brussel, naar de Avenue Louise, en sloten Noah en de andere twee op in een cel in de kelder van het Gestapohoofdkwartier. De ingang van het gebouw was bekleed met zwart marmer.

Het was koud daarbeneden en donker. Soms hoorde Noah iemand schreeuwen. In de stenen muren hadden gevangenen boodschappen gekrast: HOU MOED! BLIJF JE GEWETEN TROUW EN LIEVER OPRECHT STERVEN DAN OP JE KNEIËN LEVEN en VOOR MIJN LIEVE VROUW en MIJN LAATSTE GEDACHTEN ZIJN VOOR JOU EN MIJN DRIE KINDEREN. Op de muur stond ook NIET OPGEVEN en ZE ZULLEN HET NIET REDDEN.

De agenten vroegen Noah wat hij in Moeskroen had

gedaan. Toen ze hem sloegen, zweeg Noah. Hij dacht aan zijn ouders en kon alleen maar hopen dat ze zich geen zorgen maakten. Hij dacht aan zijn vader, Abraham-Bernard Klieger, een enthousiast zionist, een journalist en schrijver, auteur van de novelle *Moet de mens weten wanneer hij sterft?* Noah had van hem al vroeg romans van Balzac, Dostojevski en Hemingway gekregen. Op het balkon van Café Métropole aan het De Brouckèreplein in Brussel hadden ze samen coca-cola gedronken, en in 1938 hadden ze arm in arm in het Meinau-stadion naar de achtste finale van het wereldkampioenschap voetbal gekeken. Een vader die hem had meegenomen op reizen naar Parijs en Marseille, naar Italië en Zweden. Een vader die leefde zoals Noah op een dag zelf wilde leven, een gelovig Jood, een trots man, een vrij man, een intellectueel en een vechter, die Keats kon citeren en iedere vlegel op straat met een linkse hoekstoot kon vloeren.

Op een keer hadden de kinderen op school Noah 'vuile Jood' genoemd. Toen hij thuiskwam met bloed op zijn blouse, had zijn vader alleen gevraagd: 'En hoe ziet die ander eruit?'

In de kelder van de Gestapo dacht Noah aan zijn moeder, Esther-Thekla Klieger, de slechtste kokkin die hij kende. Een vrouw die geen zin had om huisvrouw te zijn, om kleedjes te haken en zich met andere moeders te onderhouden over de vraag of er nu suiker of peper in de gefilte fisj hoorde.

Zijn moeder nam Noah al vroeg mee naar de theaters en cabarets van de stad. Ze liepen hand in hand. Samen luisterden ze naar de violist Efim Schachmeister. Noahs

moeder kwam als nakomelinge van de beroemde rabbi Jonathan Eibenschütz uit een dynastie van rabbijnen, ze liep heel rechtop en had een vriendelijke glimlach. Ze was sierlijk, *petite*, zoals de Fransen dat noemden. Als kind al merkte Noah dat de mannen stil werden als zij ergens binnenkwam. Zijn groene ogen had Noah van haar.

In de kelder van de Gestapo vroeg hij zich af welk leven er voor hem lag. Hij vroeg zich af hoe en wanneer hij weer zou kunnen doorgaan met *De Schoolstem*, het schoolkrantje dat hij had opgericht. Het had een oplage van tien exemplaren, was met de hand gedrukt, bevatte verhalen over docenten en elke week een hoofdstuk van een vervolroman over het Wilde Westen die werd geschreven door Noah. Zou er daar waar hij naartoe ging een school zijn? Misschien hadden ze er zelfs wel een kleine handdrukkers.

In de kelder had Noah geen antwoorden voor de Duitsers. Maar hij had wel vragen, die hij zichzelf in stilte stelde.

Waarom haten jullie mij?

Na een paar dagen werd hij overgebracht naar het verzamelkamp in Mechelen. Daar moest hij de hondendresseur helpen. Hij moest in een beschermingspak weggrennen voor een herdershond genaamd Grijp en zich laten bijten. Grijp was van de commandant van het kamp. Toen de hondendresseur ziek werd, nam Noah zijn werk over. Hij leerde de herdershond over kleine hindernissen te springen. Grijp was de mooiste hond die hij ooit had gezien. Soms aaide Noah hem over zijn kop.

Het kamphoofd was tevreden over Noahs werk, hij haalde hem bij twee transporten van de lijst.

In Noahs slaapzaal sliep een andere jonge man, Isy, een afkorting van Izhak, een knappe jongen, ietsje ouder dan Noah en behoorlijk bijdehand, met wie hij over voetbal kon praten. Na een paar weken riep het kamphoofd Noah bij zich, en hij zei: ‘Het spijt me, deze keer kan ik je niet van de lijst af halen. Ik heb het bevel gekregen om het kamp te ruimen.’

De mensen smeerden boterhammen voor de reis en stapten in de treinen. Hun bagage zou worden nagestuurd, zeiden de Duitsers.

//

Josef Mengele kwam naar Opper-Silezië toen zijn voorganger roodvonk kreeg en uitviel. Zo zou Noah het later lezen.

Mengele was tweeëndertig toen hij in het kamp aantrad. Zijn donkergroene uniformjasje zat altijd strak om zijn ribben, soms droeg hij witte handschoenen.

Mengele was afkomstig uit het Beierse Günzburg, een stadje aan de Donau. Daar werd hij als kind Beppo genoemd.

Beppo was drie toen hij over de binnenplaats van de fabriek van zijn vader liep en naast de ingang van het kantoor een regenton zag. Hij keek erin, ontdekte kiezelsteentjes op de bodem, boog verder over de rand en viel voorover in de ton. Toen een kantoorbediende zijn benen zag en hem uit het regenwater trok, was Beppo's gezicht al blauw. Niemand wist hoe lang hij in die ton

gezetten had. Hij hapte naar lucht, zoog die in zijn longen.

Beppo groeide op tot een man die zich interesseerde voor kunst en blondines, die vioolspeelde en een toneelstuk schreef dat werd opgevoerd ten bate van een kindertehuis.

Op een keer zei hij tegen een medeleerling: 'Er komt een dag dat je mijn naam in de encyclopedie zult lezen.'

//

Noah stond in een houten wagon naast Isy en diens vader en probeerde staande te slapen, maar dat lukte niet. Het was te koud, te lawaaierig, en Noah was te opgewonden. Op een bord aan de wand las hij: 8 PAARDEN. Er stonden zo'n tachtig mensen in de wagon.

De trein werd getrokken door een stoomlocomotief. De wagon zat op slot met een ketting. Voor hun behoefte hadden de mensen een emmer. Ze aten hun boterhammen. Tegen de dorst zogen ze aan ijspegels, die ze afbraken door met hun hand door een raampje naar het dak van de wagon te grijpen.

De treinrit naar het kamp was voor Noah de eerste keer dat hij niet misselijk werd van het geschommel.

De mensen wisten niet waar de Duitsers hen naartoe brachten. Ze zwegen veel. Heel af en toe zei iemand iets:

'We gaan naar het oosten.'

'Wat is er in het oosten?'

'We komen vast in een werkkamp.'

'Over een paar maanden is de oorlog voorbij.'

‘We hoeven ons geen zorgen te maken, ze hebben onze arbeidskracht nodig nu het oorlog is.’

‘Maar we zitten wel flink in de problemen.’

‘Misschien moeten we in een mijn werken,’ zei Isy’s vader.

Iemand vroeg: ‘Kijk eens naar buiten, weet iemand waar we zijn?’

Noah en Isy keken om beurten door het raampje, dat een blik bood op velden in de sneeuw en Duitse dorpen. Ze zagen niets wat ze kenden.

Noah dacht aan zijn ouders. Waar waren ze? Leefden ze nog? Had de Gestapo hen gevangengenomen? Maakten ze zich zorgen over hem? Zochten ze hem? Waren ze ontkomen, naar Zwitserland? Naar Engeland misschien, waar zijn broer al een paar jaar een internaat bezocht, of zelfs op de een of andere manier naar Palestina, het land van hun voorvaderen?

Noah probeerde niet te huilen. Drie dagen lang sliep hij nauwelijks.

De trein remde af. Het was vlak voor de ochtendschemering. De kou die door het raampje de wagon binnendrong was ijziger dan alles wat Noah kende. Hij keek naar buiten en zag prikkeldraad en magere mensen in gestrepte kleding.

‘We blijven bij elkaar, hè?’ vroeg Isy.

‘Ja, wees maar niet bang.’

Een van de mensen in de wagon vroeg: ‘Wat zie je?’

Noah antwoordde: ‘Sneeuw, ijs en een heel troosteloos landschap.’

Isy’s vader zei: ‘Het was ook wel duidelijk dat ze voor ons geen werkkamp in Berlijn zouden bouwen.’

Toen stond de trein stil.

‘Iedereen uitstappen, en snel.’ Noah hoorde het geluid van geweerkolven die op lichamen neerdaalden. Op de petten van de Duitsers zaten kleine doodshoofdjes van metaal.

‘Tweelingen uitstappen, tweelingen uitstappen,’ schreeuwde iemand.

De Duitsers scheidde de vrouwen van de mannen. Een ss'er zei dat oude mensen en zieken op een vrachtwagen moesten klimmen, zodat ze de weg naar het kamp niet hoefden te lopen. Isy's vader voelde zich zwak, hij klom op de vrachtwagen.

In een deel van het kamp zag Noah schoorstenen. De gebouwen waren in een nevel gehuld. Alles was bedekt met rijp.

‘Een vervloekte plaats,’ zei Isy heel zachtjes.

Noah rook een geur die hij niet kende.

‘Waar zijn we?’ vroeg Isy.

‘Daar komen we nog wel achter,’ zei Noah.

‘Ik ben bang,’ zei Isy.

‘We slaan ons hierdoorheen, wees maar niet bang,’ zei Noah.

De Duitsers dreven hem, Isy en de andere gezonde mannen naar een hal. Ze moesten zich uitkleden. De Duitsers namen hun kleren en schoenen mee en sloten de schuifdeur van de hal. Er was geen dak. Op de grond lag een dunne laag sneeuw, daaronder bevroren aarde.

‘Wat nu?’ vroeg iemand.

Tot een paar uur daarvoor waren ze normale mensen geweest, architecten, slaggers, professoren, scholieren, journalisten, fluitspelers. Mensen met zorgen, gevangene-

nen, maar wel mensen met een toekomst. Nu stonden ze naakt en op blote voeten in de sneeuw in een hal die vanbuiten was afgesloten, met boven hen de hemel.

‘We moeten blijven bewegen,’ zei Noah tegen Isy. Wie stilstaat gaat dood, dat wist hij.

Ze liepen op de plaats, ze worstelden met elkaar, ze omarmden elkaar, ze maakten kniebuigingen. Voor schaamte was het te koud. De dag ging voorbij, het werd nacht, niet iedereen had de kracht om te bewegen. Het bloed in Noahs aderen voelde alsof het tot kristallen zou bevriezen. Toen het ochtend begon te worden, lag de helft van de mannen in de sneeuw. Noah probeerde niet naar hen te kijken.

De deur ging open, drie ss'ers kwamen de hal binnen.

‘Wie van jullie is bokser?’ riep een van hen.

Noah was geen bokser. Drie van de naakte mannen zetten een stap naar voren en staken hun hand op.

Noah wist dat een woord, een opgestoken hand of een stap hier de dood kon betekenen of het leven. Maar wie kon dat weten in een hal waarin de lijken met starre blauwe ledematen tussen de levenden lagen? In een oord waar het symbool van de macht een doodshoofd was? In een ogenblik na vierentwintig uur langeafstandsloop op de plaats, na dagen zonder slaap, zonder eten, zonder water, zonder ouders, zonder enig idee wat er zou komen en wat de Duitsers wilden?

‘Wie van jullie is bokser?’

Noah deed een stap naar voren, stak zijn hand op en liet de ss'ers zijn naam noteren.

Vervolgens werden hij, Isy en de andere naakte man-

nen naar een douche gebracht. Een man bestrooide hen met een wit poeder. Hij riep: 'Dan brengen jullie ook geen luizen mee in ons vakantiecamp.'

Het water in de douche was koud, het smaakte zoetig. Handdoeken waren er niet. Met een scheerapparaat schoor een gevangene Noahs lichaam en hoofd. Met een naald prikte een andere gevangene het nummer 172345 in zijn linkeronderarm.

Een man met een getailleerd gevangenisjasje en glimmend gepoetste laarzen ging voor de naakte mensen staan. 'Ik ben de kampoudste. Bij ons heersen orde en reinheid,' zei hij zo luid dat iedereen hem kon horen. Hij liet zich een knuppel aanreiken en sloeg de man die voor hem stond dood.

'Hebben jullie mij begrepen?' riep hij.

'Ja,' riep Noah samen met de anderen.

'Ja, wie?' vroeg de kampoudste, en hij sloeg nog een gevangene op zijn hoofd.

'Ja, meneer de kampoudste,' riep Noah.

Toen Isy en Noah voor de gevangene stonden die de gestreepte kleding uitdeelde, vroeg Isy: 'Wat is er gebeurd met de mannen die samen met ons zijn aangekomen en met de vrachtwagen zijn gegaan?'

'Was daar iemand bij die je kende?' vroeg de gevangene.

'Mijn vader.'

De gevangene keek hem aan en zei niets.

'Wat is er met hem gebeurd?' vroeg Isy.

De man zweeg.

'Wat is er met hem?'

De gevangene antwoordde in het Jiddisch. '*Mayn*

kind, dayn tate iz gegangen in koymen.'

Mijn kind, je vader is door de schoorsteen gegaan.

Noah kreeg een geëmailleerde kom, een pet, een broek en een jasje van grove, gestreepte stof, schoenen van zeildoek dat op een houten zool gespijkerd was, geen lepel, geen jas, geen handschoenen, geen kousen. Hij keek naar zijn rillende lichaam, de kaalgeschoren gevangenen, die zo dun waren dat hij hun ribben kon tellen, hun angstige ogen, de nummers in hun huid, Isy's tranen. We zijn geen mensen meer, dacht Noah.

'Waar zijn we hier terechtgekomen?' vroeg hij.

Een gevangene zei: 'Mijn vriend, we zijn in de hel terechtgekomen.' De man naast hem zei: 'En deze hel heet Auschwitz.'

Noah kende geen plaats met die naam. Hij hoopte dat hij gauw iets te eten kreeg en dat hij dan zou mogen slapen.

//

Bij zijn toetreden tot de ss zag Josef Mengele ervan af zijn bloedgroep in zijn linkerbovenarm te laten tatoeëren omdat hij dat niet mooi vond. Zo zou Noah het later lezen. En hij zou lezen dat Mengele in Auschwitz zo nu en dan in zijn cabriolet rondreed.

Mengele gaf chocola aan kinderen in het kamp, sommigen noemden hem vadtje. Hij liet een kleuterschool oprichten en daar melk en griesmeelpap met suiker en boter naartoe brengen. Bij sommige kinderen liet hij de oogappels uit hun hoofd snijden omdat de kleur van het regenboogvlies hem aanstond.

Tijdens de selecties floot hij soms opera-aria's van Verdi.

Als de treinen bij het laadperron aankwamen, liep hij langs de rijen met mensen en riep: 'Tweelingen hier.'

Hij sloot honderden tweelingen op in barak 14 van kamp F in Birkenau. Hij liet hun lichamen documenteren. Hij infecteerde tweelingen met tyfus en observeerde of het ziekteverloop verschillend was. Hij deed bij een tweeling een lumbaalpunctie. Hij liet een meisjes-tweeling met lange blonde haren een kam brengen. Hij liet tweelingen doodschieten, hun lichamen ontvlezen en de skeletten in benzeen leggen, zodat ze droog, geurloos en wit werden.

Hij probeerde bruine ogen blauw te maken. Bij een zuigeling, een meisje met de naam Dagmar, spoot hij net zolang adrenaline in haar ogen tot ze dood was.

Veel mensen in het kamp wisten wie hen kwam halen als ze door de dikke planken van de barakken een melodie uit *Rigoletto* hoorden. Zo zou Noah het later vertellen.

//

De eerste dagen in Auschwitz bracht Noah door in een huizenblok van steen. Hij probeerde Isy te troosten, maar die zat alleen maar stilletjes te huilen.

Een man kwam de barak binnen en vroeg in het Frans of er bij de nieuwkomers ook Belgen zaten. De man vertelde Noah en Isy hoe ze het kamp misschien konden overleven. Ze moesten proberen onder het werk, in de barak, bij het appèl en tijdens het uitdelen van het eten

zo min mogelijk op te vallen en in de menigte te verdwijnen. Nooit voorop lopen, want degenen vooraan konden worden doodgeslagen. Nooit achteraan lopen, want degenen achteraan konden worden doodgeslagen. Niet langzamer werken dan de anderen omdat je anders doodgeslagen werd, niet sneller omdat de anderen er dan langzaam uitzagen en je 's nachts wurgden.

De Belg kwam uit een nevenkamp, waar hij als tuinman had gewerkt. Hij noemde de paar belangrijkste begrippen van het kamp: eten halen, appèl, selectie, Birkenau, crematorium. Het gestreepte uniform heette pyjama. Stelen werd organiseren genoemd. Een uitgehongerde gevangene die spoedig weg zou zijn, heette, God mag weten waarom, muzelman. De opzichters onder de gevangenen heetten kapo's. 'Door de schoorsteen gaan' betekende vergast worden. 'Naar de draad gaan' betekende het elektrisch geladen hek aanraken en doodgaan.

Een oudere gevangene zei dat de ss-officier die bij het laadperron had gesproken toen Noah in Auschwitz aankwam Mengele was geweest. Noah hoorde die naam voor de eerste keer.

De Belg zei dat hij misschien een keer aardappels zou komen brengen, en hij reed weg op een boerenkar met een paard ervoor.

Een paar dagen later kwamen ss'ers de barak binnen en lazen vier namen voor. Een daarvan was Klieger.

'Kom,' zei een van de ss'ers.

Noah werd op een open wagen naar een ander gedeelte van het kamp gebracht. Hij zou Isy nooit meer

terugzien. Hij reed door een poort met gesmede letters erboven: ARBEIT MACHT FREI. Hij zag bomen in het kamp, er hingen geen bladeren aan.

De wagen stopte voor een hal waarin ongeveer twintig gevangenen aan het touwtjespringen waren en tegen zandzakken sloegen.

Een grote brede man kwam voor Noah en de drie andere nieuwelingen staan. Op zijn gevangenenuniform was de groene driehoek van de 'criminelen' genaaid.

Deze man, zo zou Noah leren, was een voormalig halfzwaargewicht die wegens drievoudige roofmoord tot een levenslange gevangenisstraf was veroordeeld. Hij was de trainer van de boksploeg van Auschwitz.

'Dus jullie beweren dat je bokser bent,' zei hij. 'Dan kun je maar beter bokser zijn ook, anders ga je door de schoorsteen. Laat maar zien wat je kunt.'

Een pezige Hollander kwam naar voren, een voormalig Europees kampioen in het weltergewicht, zoals Noah later zou horen. Hij sloeg een paar keer met links in de lucht, maakte een beweging met zijn bovenlichaam, sloeg een rechtse hoekslag op de kin. De bokstrainer knikte.

'Goed,' zei hij. 'De volgende.'

Noah wist dat de trainer al na één seconde zou merken dat hij geen bokser was. Hij wist zelfs niet hoe hij zijn voeten moest neerzetten.

Een twee meter lange man kwam naar voren, eveneens een Hollander, een zwaargewicht. Hij schoof zijn linkervoet naar voren, verplaatste zijn gewicht naar de bal van zijn voeten, bracht zijn rechtervuist bij zijn kin, tilde de linker voor zijn slaap.